

Nr 147.

Av herr **Holmbäck m. fl.**, om skattefrihet för *Samfundet De Nio*.

Till understöd åt skönlitterära författare av utmärkt förtjänst har staten sedan ett fyrtiotal år lämnat ett direkt belopp, som växlat under olika perioder. För innevarande budgetår utgår anslaget med ett från 40 000 till 50 000 kronor höjt belopp, och i årets statsverksproposition begäres ytterligare höjning till 75 000 kronor. Beloppet fördelas av Kungl. Maj:t efter hörande av en särskild nämnd, i vilken svenska akademien och Sveriges författarförening äro representerade. Vid sidan av statens anslag ha till understöd åt skönlitterär verksamhet utgått anslag från fonder, som donerats av enskilda personer.

Sålunda föreskrev fröken Charlotta Lovisa von Kræmer i ett den 2 juni 1910 upprättat testamente bildandet av ett samfund med benämningen *Samfundet De Nio*, vilket skulle förvalta och juridiskt disponera en enligt förordnande i samma testamente bildad fond, kallad *Lotten von Kræmers stiftelse*, med ändamål och uppgift förnämligast att främja den svenska skönlitteraturen genom prisbelöning av från trycket utgivna skönlitterära alster och genom utgivandet av en tidskrift. Efter fröken von Kræmers död träffades av samfundet med hennes arvingar uppgörelse angående rätten till kvarlåtenskapen. Samfundet mottog det överenskomna kapitalet i fastigheter, obligationer, aktier m. m., och den 18 augusti 1916 fastställde Kungl. Maj:t stadgar för samfundet. Dessa stadgar äro i huvudsak fortfarande gällande.

Genom beslut den 30 okt. 1916 taxerade Stockholms stads prövningsnämnd samfundet, som dessförinnan ansetts frikallat från skattskyldighet, till bevillning för inkomst samt till inkomst- och förmögenhetsskatt, och kammarrätten förklarade genom utslag den 1 nov. 1918 skäl icke föreligga att göra ändring i de överklagade taxeringarna. Men sedan samfundet hos Kungl. Maj:t anfört besvär häröver, meddelade Kungl. Maj:t (i regeringsrätten) den 15 okt. 1920 utslag, vari fastställdes, att samfundet vore frikallat från skyldighet att utgöra bevillning för inkomst samt inkomst- och förmögenhetsskatt. Till stöd för detta utslag åberopades grunderna för 12 § 2 mom. b gällande bevillningsförordning samt 5 § 2 mom. c och 12 § mom. b förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt. Genom de angivna stadgandena frikallades bl. a. akademier och vetenskapliga samfund samt stipendiefonder från skatt. Regeringsrätten måste hava ansett, att samfundet vore att hänföra under någon av dessa kategorier.

I enlighet med detta utslag har samfundet allt sedermera under årens lopp åtnjutit skattefrihet, ända till dess vederbörande taxeringsnämnd i Stockholms stad år 1942 taxerade samfundet i Engelbrekts församling till kommunal inkomstskatt för 36 910 kronor, uppskattad och beskattningsbar inkomst av kapital, samt till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för ett beskatt-

ningsbart belopp av 48 350 kronor. Prövningsnämnden godkände genom beslut av den 16 okt. 1942 ett ändringsyrkande från samfundets sida, men kammarrätten kom genom utslag den 30 jan. 1945 till i huvudsak samma resultat som taxeringsnämnden. Kammarrättens motivering var, att samfundet, så vitt handlingarna i målet utmärka, icke kan anses vara att hänföra till akademi eller vetenskapligt samfund eller eljest vara frikallat från utgörande av skatt för inkomst och förmögenhet. Samfundet åsattes genom kammarrättens utslag taxering för 1942 till kommunal inkomstskatt för 36 010 kronor, uppskattad och beskattningsbar inkomst av kapital, och till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för ett beskattningsbart belopp av 47 440 kronor. Genom utslag den 9 dec. 1946 har Kungl. Maj:t (i regeringsrätten) förklarat sig ej finna skäl att göra ändring i kammarrättens utslag.

Detta beslut markerar en ändrad uppfattning hos den högsta instansen i fråga om tolkningen av de lagbestämmelser, som varit att lägga till grund. Den 1942 gällande lagstiftningen, som här är avgörande, fritog nämligen liksom de 1916 gällande reglerna akademier, vetenskapliga samfund och stipendiefonder från skattskyldighet, och någon ändring av samfundets verksamhet har ej ägt rum sedan samfundet bildades. I full enlighet med att här är fråga om en annan lagtolkning än tidigare har också 1946 års utslag beslutats på ett plenum inom regeringsrätten; rösterna fördelade sig därvid med 8 mot 2. Minoriteten, regeringsråden Eklund och Kellberg, fastställde prövningsnämndens beslut och uttalade därvid att med avseende å vad i målet blivit upplyst angående samfundets huvudsakliga ändamål och verksamhet samfundet finge jämlikt grunderna för 53 § 1 mom. d) kommunalskattelagen och 7 § e) förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, båda författningsrummen enligt deras lydelse före den 1 januari 1943, samt 12 § 1 mom. b) nämnda förordning anses frikallat från skyldighet att utgöra kommunal inkomstskatt för inkomst, varom i målet är fråga, samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

1942 beslöts med ikraftträdande från den 1 januari 1943 vissa skärpningar i skattelagstiftningen. Någon utsikt lär icke finnas, att under den skärpta lagstiftningen skattedomstolarna skola intaga en för samfundet mera gynnsam ställning.

Riksdagen har tidigare haft anledning att behandla Samfundet De Nios skattefråga.

Den 20 januari 1920, alltså innan regeringsrättens ovannämnda utslag den 15 oktober samma år skänkte skattefrihet åt samfundet, väckte herrar Ernst Wigforss och Karl Sandegård i första kammaren och herrar Arthur Engberg och Per Edvin Sköld i andra kammaren motioner med hemställan, att riksdagen måtte besluta, att Samfundet De Nio skulle åtnjuta frihet från skattskyldighet för fonden Lotten von Kræmers stiftelse och därifrån inflytande medel. Såsom motiv för skattebefrielsen åberopade motionärerna, »att ifrågorande samfund på grund av det ingående studium av skönlitteraturen, som dess medlemmar måste idka för att kunna sorgfälligt bedöma den samtida skönlitterära produktionens värde, borde betraktas såsom ett vetenskapligt samfund». Dess vetenskaplighet framträdde också i den tidskrift, som sam-

fundet enligt testamentet vore skyldigt att utgiva och som då benämndes Vår Tid. De av samfundet utdelade »prisen» vore i själva verket understöd, som gäves förtjänta författare ej blott som utmärkelse utan, då de utginge i penningar, jämväl och väsentligen för att bereda dem någon tids frihet från ekonomisk omtanke till underlättande av deras litterära verksamhet. Dessa anslag åt författare vore således jämförliga med stipendier, och stiftelsen borde alltså såsom stipendiefond vara skattefri.

Bevillningsutskottet hemställde, att motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Utskottet ansåg sig nämligen »sakna anledning att ingå på någon saklig behandling av motionerna», enär intill dess Kungl. Maj:t meddelat utslag, det icke vore uteslutet, att samfundet redan enligt gällande bestämmelser skulle vara berättigat till önskad skattefrihet. »Först sedan det genom prejudikat blivit fastslaget, att ifrågavarande samfund är skattskyldigt», sade utskottet, »kan tiden vara inne för upptagande av frågan om ändring i författningarna för vinnande av åsyftad skattefrihet». Utskottets principiellt välvilliga inställning framgår emellertid av att utskottet framhöll, att det i annat utlåtande av samma dag föreslagit riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning av frågan om allmännyttiga stiftelsers överhuvud skattskyldighet.

År 1943, alltså året efter det att samfundet ansetts skattskyldigt av taxeringsnämnden i Stockholms stad, väcktes i första kammaren av herrar Åke Holmbäck, E. A. Lindblom och Fredrik Ström motion om »lindring i skattskyldigheten för stiftelser och föreningar, som hava till ändamål att främja litterär verksamhet». Ett antagande av motionen skulle betyda, att, därest vederbörande skattemyndigheter icke medgäve, att Samfundet De Nio i skatterättsligt hänseende finge betraktas såsom vetenskapligt samfund eller akademi eller eljest vore av sådan karaktär, som enligt äldre bestämmelser berättigade till skattefrihet, samfundet under påföljande år i stället komme i åtnjutande av sådan skattelindring, som enligt de nya bestämmelserna tillkomme stiftelser med ändamål att främja litterär verksamhet. Bevillningsutskottet hemställde emellertid efter ett längre yttrande, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Under debatten i första kammaren begränsade motionärerna sitt yrkande till förslag om utredning angående skattelindring för litterära stiftelser, men bevillningsutskottets hemställan bifölls i båda kamrarna.

Under åren ha betydande belopp genom samfundet utdelats till skönlitterära författare. Det första »stora pris» som utdelades gavs 1920 till Hans Larsson och utgjorde 5 000 kronor. Sedermera har i allmänhet kunnat utdelas ett årligt stort pris av 10 000 kronor. Det torde vara lämpligt att nämna dem, som hittills mottagit sådana pris. De äro i alfabetisk ordning: Frans G. Bengtson, Hjalmar Bergman, Erik Blomberg, Ernst Didring, Emilia Fogelclou, Per Hallström, Olle Hedberg, Tor Hedberg, Gustaf Hellström, Olof Högborg, Ivar Lo Johansson, Klara Johanson, Eyvind Johnson, Pär Lagerkvist, Sven Lidman, Axel Lundegård, Bertil Malmberg, Harry Martinson, Moa Martinson, Vilhelm Moberg, Ludvig Nordström, K. G. Ossiannilsson, Sigfrid Siwertz, Birger Sjöberg (som dock avled innan han hunnit uppbära priset),

Hjalmar Söderberg, Gustaf Ullman, Fredrik Vetterlund och Elin Wägner. Dessa till rikssvenskar utdelade stora pris utgöra sammanlagt 275 000 kronor. Härtill komma ytterligare fyra stora pris om 10 000 kronor, givna till finländska svenskspråkiga författare, nämligen ett till Bertil Gripenberg, ett fördelat mellan Jarl Hemmer och Yrjö Hirn, ett till Arvid Mörne och på Runebergsdagen den 5 februari 1940 ett fördelat mellan fem finlandssvenska diktare. Beloppet av de stora prisen stiger till 315 000 kronor. De smärre prisen och understöden ha hittills nått en sammanlagd summa av 176 245 kronor, och samtliga pris och belöningar uppgå alltså till 491 245 kronor, var till komma vissa belopp i finska mark. Samfundets förnämsta belöning, dess guldmedalj, har tilldelats Verner von Heidenstam, Per Hallström, Erik Axel Karlfeldt och Albert Engström.

»Lotten von Kræmers stiftelse», sådan den vid överenskommelse med arvingarna övertogs, utgjorde en samlad fond av omkring 617 000 kronor. Vid en fastighetsförsäljning vann fonden 130 000 kronor, varigenom den steg till 747 000 kronor. Denna summa har sedan undan för undan vuxit, huvudsakligen genom att årligen en fjärdedel av nettoavkastningen jämlikt stadgarnas föreskrift lagts till kapitalet. Dettas realvärde uppgår nu till mer än en miljon kronor. Avsättning till kapitalet skall fortgå till dess fonden nått ett belopp av 2 miljoner kronor. Denna föreskrift, som tryggar mot penningfall och annan värdeminskning, inkräktar emellertid i betydlig mån på den årliga disponibla avkastningen. Skyldigheten att utge en tidskrift — numera benämnd Svensk Litteraturtidskrift — tager också sin andel av denna avkastning, då tidskriften på grund av sitt specifika innehåll är att anse som ett litteraturhistoriskt forskningsorgan och icke kan drivas utan kraftiga bidrag från samfundets sida. Enär de i tidskriften intagna artiklarna honoreras med relativt rikliga arvoden, som mestadels komma unga vetenskapsidkare till del, utgör även tidskriften rent ekonomiskt en form för den svenska skönlitteraturens främjande genom Lotten von Kræmers stiftelse. Samfundet har 1945 för tidskriften utgivit 3 200 kr.

År 1946 har samfundet, som under åren 1945 och 1946 i avvaktan på regeringsrättens utslag erlagt 20 088 kr. 86 öre i skatter, endast kunnat utdela 1 700 kr. i pris.

Det synes oss uppenbart, att samfundets verksamhet är av den art, att kommunal inkomstskatt och statlig inkomst- och förmögenhetsskatt icke bör utgå. Att i årets statsverksproposition författaranslaget föreslagits till höjning och alltså större möjligheter än förr komma att finnas att understödja författare, kan icke vara tillräcklig motivering till att Samfundet De Nio skall vara skattskyldigt. Höjningen av författaranslaget är synnerligen välmotiverad ur andra synpunkter och denna höjning skulle till en väsentlig del elimineras, om Samfundet De Nio bleve skattskyldigt. För författarna är det vidare till fördel, om de medel, som äro tillgängliga till utdelning, handhavas av flera organ med jämförelsevis rikliga resurser. Olika smakriktningar kunna då lättare göra sig gällande, vilket på litteraturens och konstens område alltid är av stort värde. Överhuvud taget kan, om samfundet blir skattskyldigt, den idé, som ligger bakom Lotten von Kræmers stiftelse, icke reali-

seras i på långt när samma utsträckning som eljest. Att de av samfundet utdelade prisen icke torde vara beskattningsbara hos mottagaren är icke compensation för att samfundets möjlighet att utdela pris beskäres så hårt. Vi hemställa därför, i första hand, att i 53 § 1 mom. d) kommunalskattelagen samt i 7 § e) kungl. förordningen om statlig inkomst och förmögenhetsskatt måtte mellan orden »allmänna undervisningsverk» och »sådana sammanlutningar» inskjutas orden »Samfundet De Nio». En ändring även av 5 § kommunalskattelagen skulle sakna praktisk betydelse. Skulle emellertid — på grund av de betänkligheter, som föreligga mot att i ovannämnda lagrum uppräknade särskilda rättssubjekt som befriade från skatt (vi hänvisa i detta hänseende till senast bevillningsutskottets utlåtande 1946: 34) — detta yrkande icke kunna bifallas, hemställa vi, i andra hand, om upptagande på åttonde huvudtiteln, av ett förslagsanslag om 10 000 kr. för att möjliggöra tilldelning åt Samfundet De Nio av ett anslag, motsvarande vad samfundet föregående budgetår utbetalt i inkomstskatt till kommunen och i statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. Vi förutsätta därvid att ett beslut i denna riktning kommer att år efter år upprepas. Av formella skäl ha vi gjort vårt alternativa yrkande till föremål för en särskild motion.

Ett antagande av vårt förslag till ändringar i kommunalskattelagen och i förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt skulle medföra befrielse för samfundet från skatt för 1947 års inkomster, däri inbegripet skatt för förmögenhet 1947. Vi ifrågasätta icke befrielse från skatt som utgjorts före 1947. Vårt i andra hand gjorda förslag till beslut om anslag till samfundet för utbetalda skatter ha vi därför formulerat så att utbetalning skall hava ägt rum under tiden 1 januari—30 juni 1947. Om vårt förslag om anvisande av ett anslag till samfundet vinner riksdagens bifall, bör vid 1948 års riksdag fattas nytt beslut, i vilket formuleringen ändras till att avse skatter, som utbetalats under budgetåret 1947/48, och en därmed analog formulering bör sedan användas för framtiden. Ett beslut om anslag till samfundet för ersättande av erlagd skatt måste, såvida man skall nå samma mål som om kommunalskattelagen ändrades, omfatta även kommunal inkomstskatt. Med nuvarande stränga, i sig otillfredsställande, bestämmelser om kommuns rätt att anslå medel till kulturella ändamål torde nämligen Stockholms stad icke kunna efterskänka kommunalskatten.

Med stöd av vad nu anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville antaga

1) följande

F ö r s l a g

till

Lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928.

Härigenom förordnas att 53 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan sägs.

¹ Senaste lydelse av 53 § 1 mom. se 1946: 260.

53 §.

I mom. Skyldighet — — — av rörelse;

d) akademier samt Nobelstiftelsen, så ock allmänna undervisningsverk, Samfundet De Nio, sådana sammanslutningar — — — i arbete:

för inkomst — — — sådan inkomst

e) kyrkor — — — eller rörelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1948 och skall alltså tillämpas jämväl med avseende å det beskattningsår, för vilket taxering av beskattningsnämnd i första instans verkställes under år 1948.

2) följande

Förslag

till

Förordning om ändrad lydelse av 7 § kungl. förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

Häri genom förordnas att 7 § kungl. förordningen den 28 september 1928¹ om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan sägs:

7 §.

Från skattskyldighet frikallas

a) medlem — — — åtnjutits;

c) staten:

för all inkomst;

d) landsting, kommuner och andra menigheter ävensom hushållningssällskap:

för all inkomst;

e) akademier samt Nobelstiftelsen, allmänna undervisningsverk, Samfundet De Nio, sådana sammanslutningar — — — all inkomst;

f) kyrkor — — — samma paragraf.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1948 och skall alltså tillämpas jämväl med avseende å det beskattningsår, för vilket taxering av beskattningsnämnd i första instans verkställes under år 1948.

¹ Senaste lydelse av 7 § se 1946:261.

Stockholm den 22 januari 1947.

Å. Holmbäck.

Ruben Wagnsson.

Ture Nerman.

Fredrik Ström.